

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Мироненко-Шульган Олени Миколаївни на тему «Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Державного податкового університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Мале підприємництво є основою економічного розвитку держави, що сприяє нарощенню доданої вартості, створює робочі місця та підвищує податкові надходження. Це повинно спонукати державу до підтримки малого бізнесу, що сприятиме успішному його розвитку.

Малий бізнес найбільш вразливий як до внутрішніх, так і зовнішніх фінансових коливань і, як наслідок, виникнення нестабільності їх діяльності. За перший квартал 2024 року закрилося понад 30000 ФОПів. Не зважаючи на те, що багато ФОПів зареєструвалося, але відсоток тих, які закрили бізнес є великим. Звичайно вплив на такі дії можна пов'язати з неналежним державним регулюванням сфери малого бізнесу. Що ставить перед державою пошук різних механізмів підтримки малих підприємців та перспектив їх розвитку.

Розвиток малого підприємництва та перехід його на якісно новий рівень неможливий без ефективної державної підтримки. При цьому, питання спрямування розвитку малого підприємництва неодноразово піднімалися на рівні керівництва держави прийняттям відповідних нормативно-правових актів. Особливо в умовах глобальних викликів співпраця держави і бізнесу є важливою.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку оптимальних напрямів правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. А це потребує активізації роботи по вдосконаленню видів та форм підтримки малого підприємництва, що сприятиме створенню сприятливих умов їх функціонування.

Не зважаючи на значну кількість наукових праць, питання виділення практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи є запорукою розвитку економіки та наповнення бюджету. Зважаючи на це, дисертаційна робота Мироненко-Шульган О.М. як наукове дослідження із власними висновками та пропозиціями теоретичного та практичного змісту, які мають важливе значення для науки і практики, є безумовно актуальною.

Проблемам функціонування малого бізнесу присвячені праці учених у галузі економіки, зокрема таких як: О. Барановський, З. Варналій, З. Ватаманюк, А. Воронкова, Н. Голич, Я. Жаліло, Ю. Іванов, В. Корнеєв, Н. Крючкова, А. Попський, В. Стрілець, Н. Фролова, Ю. Ярова та інші. Це передусім автори наукових робіт, що присвячені малому підприємництву, у своїй більшості мають економічне спрямування, комплексні дослідження правових проблем (правового регулювання) фінансової підтримки малого підприємництва в

умовах фінансової кризи відсутні.

У доктрині фінансового права правове регулювання поведінки учасників податкових правовідносин, зокрема і порядок оподаткування суб'єктів малого підприємництва частково вивчали Ю. Аністратенко, Н. Атаманчук, О. Бригінець, Л. Воронова, Н. Воротіна, А. Гарбінська-Руденко, О. Головашевич, С. Даніелян, О. Дмитрик, Л. Касьяненко, Т. Латковська, О. Мельник, О. Музика-Стефанчук, М. Пожидаєва, О. Покатаєва, Н. Пришва, О. Радишевська, В. Рядінська, Л. Савченко, В. Теремецький, К. Токарева, Н. Якимчук та інші.

Варто відзначити, що враховуючи особливості правового режиму воєнного стану, що вплинуло на діяльність суб'єктів малого підприємництва не найкращим чином, спричинило необхідність пошуку шляхів фінансової підтримки державою малого підприємництва та їх нормативно-правового врегулювання. Це підтверджує, що обрана здобувачем тема відзначається своєю актуальністю, а її важливість підтверджується вищезазначеними фактами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації Мироненко-Шульган О.М. дозволяє дійти висновку про те, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи пояснені та обґрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації, серед яких фінансово-правові наукові праці та доктринальні джерела, міжнародно-правові акти, вітчизняні нормативно-правові акти тощо. Список використаних джерел складається зі 226 найменування, що є достатнім для висвітлення змісту проблематики та виявлення наявних недоліків. Використана дисертанткою кількість джерел, які були опрацьовані, а також змістовна якість наведеної в цих джерелах інформації, створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності роботи та обґрунтованості отриманих результатів.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних методів та засобів наукового пізнання. Аналіз змісту дисертації О.М. Мироненко-Шульган дозволяє дійти висновку про те, що дослідження спрямоване на розробку науково-обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва. Проводячи дослідження авторкою застосовано значна кількість дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, зокрема загальні та спеціальні. Зокрема, при дослідженні еволюції правового регулювання фінансової допомоги держави малому підприємництву в Україні застосовано історико-правовий метод (підрозділ 1.2). Доречне використання діалектичного методу, що допоміг дослідити повноту теоретико-правового визначення основних понять у сфері фінансової допомоги держави малому підприємництву (підрозділ 2.1), дати визначення поняття малого підприємництва, виокремити його ознаки та форми (підрозділ 1.1), охарактеризувати поняття фінансової

кризи та визначити її вплив на функціонування малого підприємництва в Україні (підрозділ 1.3). Застосування порівняльно-правового та догматичного методів дозволило сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); структурно-функціонального та логічного методів – під час визначення правового статусу джерел фінансової підтримки, їх основних видів та стану правового закріплення (підрозділи 2.1, 2.2). Наведені авторкою у вступі до роботи посилання на підрозділи та розділи, в яких використовувався кожний використаний нею конкретний метод наукового пізнання, відповідає дійсності.

Структура дисертаційної роботи є логічною, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань, що відповідають сутності об'єкта і предмета дослідження.

Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження теоретико-методологічних та нормативних засад правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи, вироблення пропозицій та рекомендацій, що ґрунтуються на досягненні вітчизняної та зарубіжної практики вдосконалення національного законодавства. Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають в сфері правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. Висновки за результатами дисертаційного дослідження відповідають поставленим завданням. Необхідно зауважити, що в роботі прослідковується вміння авторки ставити відповідні завдання та знаходити відповідні шляхи їх вирішення.

Перший розділ присвячений аналізу нормативно-правового регулювання поняття «мале підприємництво» та співвідношення його з поняттям «малий бізнес», «суб'єкти господарювання», «підприємства малого бізнесу». Що дозволило удосконалити дефініцію «мале підприємництво». На основі проаналізованих характерних ознак суб'єктів малого підприємництва, обґрунтовано, що поняття «суб'єкти господарювання» та «мале підприємництво» співвідносяться як загальне та спеціальне. Доведено, що підприємництво є особливою формою господарської діяльності, що відповідає загальним ознакам підприємництва, а також спеціальним ознакам щодо кількості працюючих та розміру отриманих за рік доходів.

В роботі визначаються складові системи правового забезпечення порядку здійснення малого підприємництва. Однією із яких є фінансово-правове регулювання, що включає правове регулювання фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Перелік форм підтримки малого підприємництва наведено з урахуванням Європейської Хартії малих підприємств. При цьому, авторка стверджує, що підтримка функціонування малого бізнесу забезпечує не лише економічний розвиток, а й сприяє соціальному прогресу та підвищує якість життя (с. 34). В той же час, дисертантка не залишає уваги чинники, які ускладнюють розвиток

малого бізнесу. Ними авторка називає: бюрократію, корупцію; складний адміністративний процес; нестабільне податкове та регуляторне середовище; проблеми із захистом права власності та судовою системою (с. 35-36).

В даному розділі виокремлено основні принципи організації державної підтримки малого підприємництва.

Ґрунтовний аналіз поняття «фінансова криза», дозволив виокремити напрямки державної фінансової підтримки малого підприємництва, що включає: 1) систематичну бюджетну підтримку малого бізнесу; 2) спрощення правових засад ведення бізнесу та покращити інвестиційний клімат з урахуванням соціального й екологічного виміру; 3) запровадження виваженої податкової політики, оскільки звільнення від оподаткування створює неможливі умови для наповнення бюджетів; 4) досягнення партнерських відносин між бізнесом і державою.

Розділ завершується висновками, які відповідають змісту проведеного аналізу.

У другому розділі дисертаційного дослідження висвітлюється правове регулювання фінансової підтримки малого підприємництва на державному та регіональному рівнях. Авторка наголошує, що в теперішніх умовах малий бізнес не може залишатися без фінансової підтримки, але ефективна фінансова підтримка не можлива без належного правового регулювання. І перше, що пропонується – це удосконалення понять «державна допомога» та «державна фінансова підтримка».

Дисертантка аналізує законодавче закріплення визначення поняття «державна допомога суб'єктам господарювання» та наводить його некоректність через наявність у визначенні фрази «спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції». Та пропонує авторське визначення поняття «державна допомога суб'єктам господарювання» (с. 91) та поняття «державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва» (с. 92).

В роботі пропонується розширити форми державної допомоги та наводиться їх перелік.

Що стосується фінансової підтримки органами місцевого самоврядування, на думку авторки, потрібно затверджувати місцеві цільові програми розвитку суб'єктів малого підприємництва, якими буде передбачено види та процедури надання фінансової підтримки. Розділ завершується висновками, які відповідають його змісту.

У третьому розділі дисертантка визначає, що податкові важелі більшою мірою визначають умови функціонування підприємств в Україні, оскільки прямо впливають на їхні фінансові результати. При цьому, податкова політика повинна стимулювати інвестиції, підтримувати підприємство та інше. При співвідношенні приватного та публічного при здійсненні оподаткування, пріоритет надається публічному. Але при цьому, потрібно максимально сприяти реалізації приватного інтересу. Одним із основних способів може стати

спрощена система оподаткування, обліку та звітності; надання податкових пільг; тимчасове звільнення від оподаткування; відстрочка або списання боргу та інше.

Дисертантка стверджує, що в зв'язку з кризовою ситуацією, держава послабила податковий контроль, але будь-які податкові новації повинні як спрощувати податкову систему, так і забезпечувати високу податкову ефективність (с. 181).

Необхідно відзначити, що пропозиції змін до нормативно-правових актів є обґрунтованими. Запропоновано внести зміни до статті 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014р. № 1555-VII, закріпивши авторське визначення поняття: «Державна допомога суб'єктам господарювання», статтю 2 доповнити принципами державної допомоги, а статтю 4 доповнити формами державної допомоги. Доречними є пропозиції щодо внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого Постановою КМУ від 24 січня 2020 р. № 28.

Проведене дослідження завершується висновками в яких надаються конкретні пропозиції та рекомендації. Висновки відповідають отриманим результатам, завданням та меті дослідження, мають вагому аргументацію, належним чином обґрунтовані і характеризуються високим рівнем достовірності.

Викладення міркувань здобувачем здійснюється послідовно, всі підрозділи взаємопов'язані, містять усі необхідну інформацію для розкриття питання, яке досліджується у відповідному підрозділі, розкриває конкретне поставлене завдання, повторів у викладенні матеріалу не спостерігається.

Сформульовані у роботі висновки та ідеї авторка підкріплено посиланням на положення нормативно-правових актів. Положення дисертаційної роботи повною мірою апробовані. Є довідка впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Житомирської обласної ради та довідка впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Смільчинської селищної ради Житомирської області. Дисертаційна робота є важливим сучасним дослідженням правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи, поєднує аналіз теоретичних підходів та авторські рішення актуальних проблем, що свідчить про високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій дисертаційного дослідження Мироненко-Шульган Олени Миколаївни.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Достовірність та наукова новизна дослідження підтверджується його результатами та висновками. Достовірність одержаних результатів досягнута здобувачем завдяки використанню достатнього обсягу доктринальних та нормативних джерел. Обґрунтованість запропонованих пропозицій і рекомендацій визначається правильно обраним методологічним підходом до здійсненого дослідження та достатнім використанням наукового та

нормативного матеріалу, що дозволило Мироненко-Шульган О.М. дослідити ключові аспекти обраної нею проблематики, розв'язання яких має важливе теоретичне і практичне значення, і які на сучасному етапі залишаються малодослідженими.

Аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що її авторка переконливо обґрунтував низку положень, які відрізняються науковою новизною. Загальна наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні теоретичних проблем правового регулювання та практичних аспектів фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. У дисертації обґрунтовано низку важливих положень для фінансового права та практики діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. На основі проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема вперше сформульовано авторське визначення поняття «фінансово-правове регулювання підприємництва»; «державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва»; «фонд підтримки малого та середнього підприємництва»; виокремлено специфічні ознаки понять: «державна допомога суб'єктам підприємництва» та «фінансова державна підтримка»; запропоновано принципи державної допомоги суб'єктам господарювання.

Основні наукові результати дослідження достатньо повно висвітлені у трьох наукових статтях, які опубліковано у фахових періодичних виданнях. Важливі положення дослідження викладені також у матеріалах трьох наукових конференцій, які оформлені у вигляді тез. У переліку посилань дисертантка серед інших джерел зазначає і свої власні праці, в яких було відображено результати проведеного дослідження. Усі публікації відповідають темі дисертації, є різноманітними за своїм змістом, всебічно розкривають новизну одержаних результатів, повною мірою відображають зміст трьох розділів дослідження. Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукову статтю в дисертації не використовувалися.

Дисертаційне дослідження Мироненко-Шульган О.М. проведено на високому науковому та методологічному рівнях, результати та основні положення дисертації, що виносяться на захист, відповідають усім вимогам, що висуваються для здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими, логічними та мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення, тому, зважаючи на вище викладене, можна стверджувати, що здобувачка в достатній мірі опанувало методологію наукової діяльності та заслуговує на позитивну оцінку рецензента.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Отримані дисертанткою результати проведеного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальших наукових досліджень у сфері правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва; правотворчій діяльності під час розробки й удосконалення нормативно-правових актів щодо регулювання фінансової

підтримки державою малого підприємництва; правозастосовній практиці для вдосконалення практичної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Результати проведеного дослідження можуть бути використані й у освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін, а також у процесі підготовки підручників і навчальних посібників із дисциплін «Фінансове право», «Податкове право» та інших навчальних дисциплін фінансово-правового спрямування, в яких йдеться про правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень. Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України. Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи належним чином зміст дисертаційної роботи Мироненко-Шульган О.М., необхідно вказати на окремі зауваження щодо положень роботи, які потребують уточнення. Крім того, деякі із зауважень потребують від дисертантки додаткової аргументації. А саме:

1. В дослідженні детально розкриті питання правового регулювання фінансової підтримки малого підприємництва державою під час фінансової кризи. Проте, вважаємо, що найпотужнішою кризою для України за період незалежності стала повномасштабна війна на території України. На нашу думку, дисертанткою не приділено достатньої уваги аналізу інструментів, котрі використовує держава для підтримки малого підприємництва саме в період воєнного стану.

2. В роботі проаналізовано законодавство, що регулює порядок реалізації фінансової допомоги малому підприємству з боку органів місцевого самоврядування суб'єктам малого підприємництва. Але, вважаємо, що авторкою комплексно не проаналізовано недоліки, котрі існують при прийнятті місцевої бюджетної програми з метою такої підтримки, що не дає можливості вказаним програмам бути реалізованим в повній мірі.

3. Дисертанткою зазначено, що держава визнає необхідність підтримки малого підприємництва, у тому числі заходами податкової підтримки, при цьому, використовуючи різні її складові елементи. Вважаємо, що податкова підтримка є різновидом фінансової державної підтримки малого підприємництва, і було б доречно, якби, авторка більш конкретно зупинилася на розкритті можливих форм, за допомогою яких вказана податкова підтримка може здійснювались.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Мироненко-Шульган О.М на тему «Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи», є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. На нашу думку, дисертантка дотрималася академічної доброчесності.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Мироненко-Шульган Олени Миколаївни на тему «Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи», подана на здобуття ступня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною у постановці і вирішенні проблем фінансової підтримки державою малого підприємництва та їх правового врегулювання з метою розробки наукових пропозицій удосконалення законодавства галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03 квітня 2019 року № 283 та 19 травня 2023 р. № 502), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31 травня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Мироненко-Шульган Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та
податкового права
Державного податкового університету**

Олена МЕЛЬНИК